UAGESSS

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ SERAMİK CAM BÖLÜMÜ

ULUSLARARASI SEMPOZYUM VE SERGİ
ANADOLU'NUN GELENEKSEL EL SANATLARI
"SANATÇI VE ZANAATKAR BULUŞMASI"

INTERNATIONAL SYMPOSIUM AND EXHIBITION
TRADITIONAL CRAFTS OF ANATOLIA
"ARTIST AND CRAFTSMEN MEETING"

08-10 SEPTEMBER 2021
SAMSUN / TURKEY

BİLDİRİLER KİTABI
PROCEEDINGS

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY
FACULTY OF FINE ARTS

KÜNYE

Editörler
Doç. Dr. Tamer ASLAN & Doç. Dr. Tarık YAZAR

Yardımcı Editörler
Arş. Gör. Serap BEDEL ÖZEK
Arş. Gör. Ece Büşra ERYILMAZ
Arş. Gör. Pelin ÖZTÜRK

Bildiriler Kitabı Tasarımı
Arş. Gör. Mehmet Hakan MAMUŞ

Sempozyum Kurumsal Görsel Kimlik Tasarımı
Doç. Dr. Tarık YAZAR

İletişim Kurulu
Arş. Gör. Serap BEDEL ÖZEK
Arş. Gör. Pelin ÖZTÜRK
Arş. Gör. Ece Büşra ERYILMAZ
Arş. Gör. Hüseyin UZUNTAŞ
Arş. Gör. Mehmet Hakan MAMUŞ
Arş. Gör. Kemal AYDIN
Aslıhan TURNA
Derya AYDIN

İletişim
anadolusanatsamsun@gmail.com

ISBN
978-625-7464-15-4

Telif hakkı © 2021 İksad yayınevine aittir. Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, kritik metinlerde yer alan kısa alıntılar, telif hakkı yasasının izin verdiği incelemeler ve diğer ticari olmayan kullanımlar dışında, yayıncının önceden yazılı izni olmaksızın, fotokopi, kayıt veya diğer elektronik veya mekanik yöntemler dahil olmak üzere herhangi bir biçimde veya herhangi bir yolla çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya iletilemez.

İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Yayınları®
(Yayıncının Lisans Numarası: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
ABD: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com
Yayın etiği kurallarına uymak yazarın sorumluluğundadır.
Iksad Yayınları – 2021©

İKSAD ULUSLARARASI YAYINLAR
www.iksadyayinevi.com
www.iksadinstitute.org

TAG

Editor
Assoc. Prof. Tamer ASLAN & Assoc. Prof. Tarık YAZAR

Assistant Editors
Res. Asst. Serap BEDEL ÖZEK
Res. Asst. Ece Büşra ERYILMAZ
Res. Asst. Pelin ÖZTÜRK

Book of Proceedings Design
Res. Asst. Mehmet Hakan MAMUŞ

Symposium Corporate Visual Identity Design
Assoc. Prof. Tarık YAZAR

Communication Committee
Res. Asst. Serap BEDEL ÖZEK
Res. Asst. Pelin ÖZTÜRK
Res. Asst. Ece Büşra ERYILMAZ
Res. Asst. Hüseyin UZUNTAŞ
Res. Asst. Mehmet Hakan MAMUŞ
Res. Asst. Kemal AYDIN
Aslıhan TURNA
Derya AYDIN

Contact
anadolusanatsamsun@gmail.com

ISBN
978-625-7464-15-4

Copyright © 2021 by iksad publishing house All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Institution of Economic Development and Social Research Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com
It is the responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2021©

İKSAD INTERNATIONAL PUBLICATIONS
www.iksadyayinevi.com
www.iksadinstitute.org

ÖNSÖZ

Prof. Dr. Yavuz ÜNAL
Rektör

Değerli Katılımcılar
Yaklaşık olarak yarım asırlık tecrübesiyle yapılanmasını büyük ölçüde tamamlamış olan Ondokuz Mayıs Üniversitesi, eğitim konusundaki rehberlik görevini kültür, sanat ve bilimsel etkinliklerle de sürdürmektedir. Yurtiçi ve yurt dışından olmak üzere çok farklı coğrafi bölgelerden öğrencilerin tercih ettiği üniversitemiz, bu özelliğiyle de çok zengin ve çok renkli kültürlerin bir arada olduğu dünya çapında bir yapıya sahiptir. Gençlerimizin geleceğine yön verdiğine ve vereceğine inandığımız bu türden etkinliklerin üniversitemiz bünyesinde gerçekleşmesinden duyduğum memnuniyeti belirtmek isterim.

Günümüzde el sanatları olarak nitelendirdiğimiz, el ile yapılan üretimler, toplumların kültürel kimliklerinin mirasları ve temsilcileri olarak, sanatın geleceğine yön veren veya şekillenmesinde etkisini sürdüren, ustaların disiplinler arası çalışmaları olmuşlardır. Sanayi devrimiyle başlayan makineleşme ve tüketime yönelik seri üretimler elbette el sanatlarını olumsuz etkilemiş, geleneksel yöntemlerin terk edilmesinde etkili olmuştur. Küçük esnaflar veya zanaatkârlar yok olmayla yüz yüze gelmişlerdir. Endüstrileşme sonrası el sanatlarında yaşanan niteliksizlik sanatın değerini ve önemini sorgulatır duruma getirmiştir. William Morris ve John Ruskin'in önderliğinde The Arts and Crafts (Güzel Sanatlar ve El Sanatları) hareketiyle, sanat ve el sanatlarını birleştirme çabaları, zanaatkârları yeniden değerli kılmış ve el işçiliğinin sanat ve zanaatın güzelliğine estetiğine kattığı değerin farkındalığının artmasında yeniden etken olmuştur.

Artık el sanatlarının sanat mı yoksa zanaat mı olduğu gibi kısır tartışmaların sona ermesi gerekmektedir. Sanat varsa İnsan vardır veya insan varsa sanat vardır. İlk insandan bu yana sanatın üslup, üretim felsefesi veya tekniklerinde değişkenler olmuştur, ancak değişim göstermeyen tek unsur sanatın ve zanaatın üreticisi insandır. Anadolu geleneğinde ustanın erdemli bir duruşu ve tavrı vardır. Usta-çırak gibi ilişkilerde karşılıklı sevgi, saygı ve ahlaki değerlerin sanatına yansıması çok önemlidir. Anadolu kültüründe "usta" olmak kolay değildir. Sanatkâr mesleğinde yaptığı işin inceliklerini belirli bir hiyerarşi içerisinde (yiğit-yamak-çırak-usta gibi) öğrenirken aynı zamanda ahlaki değerleri ve insan olmanın felsefi değerlerini de öğrenir. Bunun önemi, sanatın evrensel boyutlarda temsil gücünün doğru kullanılması ve sanatın özellikle bize, bizim kültürümüze dair özelliklerinin korunması ve yaşatılması anlamını taşımaktadır. İşte, tam da burada Uluslararası Anadolu'nun Geleneksel El Sanatları "Sanatçı ve Zanaatkar" Buluşması: sempozyum ve sergisinin önemi, bizim kültürümüzün ve geleneklerimizin yaşatılması ve geleceğe aktarılmasında el sanatları sanatçılarımızın gösterdikleri çabanın ve ne kadar değerli işler yaptıklarının karşılığıdır. Bunu çok önemsiyoruz.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Cam Bölümü tarafından koordine ve Sinop İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nün paydaş olduğu bu etkinlik, Türkiye ve UNESCO'nun listelerinde yer alan Geleneksel Türk El Sanatları içindeki alanlarla ilgili tüm üniversitelerimizden akademisyenler, öğrenciler, somut olmayan kültürel miras taşıyıcıları, el sanatları dernekleri, araştırmacılar, sanatçı ve zanaatkârlarla ustaların bir araya geldiği oldukça geniş bir alana hitap etmiştir.

Akademik çalışmaların yanı sıra, hiçbir hiyerarşinin yer almadığı bu etkinlikte; usta-akademisyen-öğrenci-mektepli ve alaylının bir araya gelebildiği, bilgi ve tecrübenin paylaşıldığı; bize dair sevgi, saygı, hoşgörü çerçevesinde içten ve samimi duygularla yeni dostluk bağlarının kurulduğu veya tazelendiği bir çalışma olmuştur. Diğer bir yönüyle de özellikle Türk El Sanatları alanında kayıtlı veya kayıt dışı olarak çalışmalar yapan sosyal medya aracılığıyla bireysel çalışmalarını sergileyen yerel sanatçılarla, bu alanlarda çalışan usta sanatçıların buluşmasına vesile olmuş, sanatçı ve ustalarımızın kendilerini, çalışmalarını ve bulundukları yörenin tanıtımlarını yaparak tüm katılımcılara ve Geleneksel Türk El Sanatlarına yarar sağlaması bu sempozyumun ana hedefini oluşturmuştur.

Bu anlamda, UAGESSS Uluslararası Anadolu'nun Geleneksel El Sanatları "Sanatçı ve Zanaatkar" Buluşması: Sempozyum ve Sergisinde Sempozyum düzenleme kurulu başkanı Doç. Dr. Tamer Aslan ve Sempozyum Düzenleme Kurulu nezdinde emeği geçen herkesi tebrik ediyorum.

70 akademisyen-usta ve öğrencinin kaleme aldığı 50 bildirinin çevrimiçi sözlü sunumunu yapan ve 103 sanatçı-usta-akademisyenin 120 farklı eseriyle çevrimiçi gerçekleştirildiği serginin başarıyla tamamlanmasına katkı sağlayan tüm katılımcıları kutluyor ve teşekkür ediyorum.

Saygılarımla

PREFACE

Prof. Dr. Yavuz ÜNAL
Rector

Dear Participants,
Ondokuz Mayıs University, which has almost completed its formation with nearly half-century experience, has had its educational guidance with cultural, artistic, and scientific activities. Our university preferred by students from many different geographical regions, both from Turkey and abroad, has a world-embracing characteristic, where very rich and diverse cultures come together. I would like to express my gratitude and satisfaction because of aforementioned activities in our university which are said to have a greater role in shaping the future of the young.

Today, handmade products expressed as handicrafts have been the interdisciplinary works of craftsmen that may shape the future of art as the heritage and representatives of the cultural identities of the communities. Mechanization and mass production starting with the Industrial Revolution have affected handicrafts in a negative way, and been effective in abandoning traditional methods. Small retailers or artisans have been threatened with extinction. The lack of quality in handicrafts after the industrialization has made the value and importance of art questionable. Efforts to combine art and crafts with The Arts and Crafts Movement, led by William Morris and John Ruskin, has again made artisans valuable, and raised handicraft awareness in the beauty of art.

The vicious debates as to whether crafts are an art or craft must be over. If there is art, there is a man, or if there is a man, there is art. There have been numerous variations in the style, production philosophy, or techniques of art since the ancient times, but the only thing that does not change is man, the producer of the arts and crafts. In the Anatolian tradition, the craftsman has a virtuous posture and manner. Reflection of mutual love, respect, and moral values on art is very important in master-and-apprentice relationships. Being a "master" in Anatolian culture is not that easy. While the artist learns the ropes at his job in a certain hierarchy (as youngster-assistant-apprentice-master), he also learns the moral and philosophical values of being human. It means that the power of representation of art in universal arena is required to be used correctly, and the features of art concerning our culture need to be preserved and kept alive. Therefore, We attach great importance to The International Symposium of Anatolian Traditional Handicrafts "Artists and Craftsmen" Union which is said to be a reward for the efforts of our handicraft artists and the valuable work they have done in keeping our culture and traditions alive and transferring them to the future.

This event has been organized and coordinated by the Department Ceramics-Glass in the Faculty of Fine Arts at Ondokuz Mayıs University, and Sinop Provincial Directorate of Culture and Tourism has been the stakeholder of the organization. It has also reached a wide audience of academicians, students, representative carriers of intangible cultural heritage, handicraft associations, researchers, artists, craftsmen and masters from all the universities related to the fields of Traditional Turkish Handicrafts included on the lists of Turkey and UNESCO.

In addition to academic studies, this event with no hierarchy exist, has brought together the masters-academicians-learners-students and the laymen, sharing their knowledge and experience, establishing and rebuilding ties of new intimate friendship with sincere feelings within the framework of love, respect and tolerance. Moreover, this organization has led to the meeting of local artists working in the field of Turkish Handicrafts, either registered or unregistered, and exhibiting their individual works through social media, and master artists working in these fields. The main goal of this symposium is to introduce our artists and masters themselves, their work and the region they are in, and to benefit all the participants and Traditional Turkish Handicrafts.

Thus, I would like to congratulate Assoc. Prof. Tamer Aslan, Chair of International Anatolian Traditional Handicrafts "Artists and Craftsmen" Meeting Symposium Organizing Committee, and all those who have made contributions to the Symposium.

I would also like to congratulate and express my sincere gratitude to all the participants on the successful completion of this online exhibition in which both 50 oral presentations have been delivered by 70 academicians, artisans, students, and 120 different works of 103 academicians, artisans, and students.

Best Regards

KURULLAR

Onursal Başkan

Prof. Dr. Yavuz ÜNAL	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörü

Onur Konuğu

İsmail BÜTÜN	UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi - Çanakkale Seramik

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Doç. Dr. Tamer ASLAN	Seramik Cam Bölümü - Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Doç. Dr. Tamer ASLAN	Seramik Cam Bölümü - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR	Güzel Sanatlar Fakültesi - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Eser EKE BAYRAMOĞLU	Deri Mühendisliği - Mühendislik Fakültesi - Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık YAZAR	Grafik Bölümü - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Asst. Prof. Britta KALKREUTER	Textile and Design - Herriot Watt University - Scottland - UK
Asst. Prof. Alexandra P. KUJINDZISKI	Graphic Design - International Balkan University
Dr. Öğr. Üyesi Fidan TONZA HELVACIKARA	Seramik Cam Bölümü - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Liliya SATTOROVA	Art Historian - National Museum - Tataristan
Metin SÜREN	Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürü
Öğr. Gör. Seyit Taha BAYDAR	Seramik Cam Bölümü - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Öğr. Gör. Ayşe Nur DANABAŞ	Seramik Cam Bölümü - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Öğr. Gör. Mitat KANDEMİR	Selçuk Üniversitesi - El Sanatları Derneği Başkanı
Öğr. Gör. Abdulkerim TURKAYA	Görsel Sanatlar Eğitimi Bölümü - Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yasemin AKBULUT	Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Cengiz BATUK	Felsefe ve Din Bilimleri - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Ali TOMAK	Grafik - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SAĞLAM	Mimarlık Fakültesi - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR	El Sanatları - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Eser EKE BAYRAMOĞLU	Mühendislik Fakültesi - Deri Mühendisliği - Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma YETİM	El Sanatları - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Emine KOCA	Moda Tasarımı - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Sinem ŞANLI	Geleneksel Türk Sanatları - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. S. Gonca TELLİ	İİBF - Pazarlama - Doğuş Üniversitesi
Prof. Dr. Aysen SOYSALDI	Tekstil Tasarımı - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ	Geleneksel Türk El Sanatları - Ahi Evran Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ERDOĞAN	Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem ALP	Temel Sanat Eğitimi - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Metin EKER	Resim - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Ali SEYLAN	Grafik - Ondokuz Mayıs Üniversitesi

COMMITTEE

Honorary President

Prof. Dr. Yavuz ÜNAL	Rector of Ondokuz Mayıs University

Honored Guest

İsmail BÜTÜN	UNESCO Living Human Treasure - Çanakkale Ceramic

Symposium Organization Committee President

Assoc. Prof. Tamer ASLAN	Ceramic and Glass - Ondokuz Mayıs University

Symposium Organization Committee

Assoc. Prof. Tamer ASLAN	Ceramic and Glass - Ondokuz Mayıs University
Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR	Faculty of Fine Arts- Ankara Hacı Bayram Veli University
Prof. Dr. Eser EKE BAYRAMOĞLU	Leather Engineering - Ege University
Assoc. Prof. Tarık YAZAR	Graphic - Ondokuz Mayıs University
Asst. Prof. Britta KALKREUTER	Textile and Design - Herriot Watt University - Scottland - UK
Asst. Prof. Alexandra P. KUJINDZISKI	Graphic Design - International Balkan University
Asst. Prof. Fidan TONZA HELVACIKARA	Ceramic and Glass - Ondokuz Mayıs University
Dr. Liliya SATTOROVA	Art Historian - National Museum- Tataristan
Metin SÜREN	Sinop Provincial Director of Culture and Tourism
Lecturer Seyit Taha BAYDAR	Ceramic and Glass - Ondokuz Mayıs University
Lecturer Ayşe Nur DANABAŞ	Ceramic and Glass - Ondokuz Mayıs University
Lecturer Mitat KANDEMİR	Selçuk University - Handicraft Association President
Lecturer Abdulkerim TURKAYA	Ankara Music and Fine Arts University
Yasemin AKBULUT	Bearer of Intangible Cultural Heritage

Science Committee

Prof. Dr. Cengiz BATUK	Philosophy and Religious Sciences - Ondokuz Mayıs University
Prof. Dr. Ali TOMAK	Graphic - Ondokuz Mayıs University
Prof. Dr. Hakan SAĞLAM	Faculty of Engineering - Ondokuz Mayıs University
Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR	Handicrafts - Ankara Hacı Bayram Veli University
Prof. Dr. Eser EKE BAYRAMOĞLU	Leather Engineering - Ege University
Prof. Dr. Fatma YETİM	Handicrafts - Ankara Hacı Bayram Veli University
Prof. Dr. Emine KOCA	Fashion Design - Ankara Hacı Bayram Veli University
Prof. Dr. Sinem ŞANLI	Traditional Turkish Arts - Ankara Hacı Bayram Veli University
Prof. Dr. S. Gonca TELLİ	Marketing - Doğuş University
Prof. Dr. Aysen SOYSALDI	Textile Design - Ankara Hacı Bayram Veli University
Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ	Traditional Turkish Arts - Ahi Evran University
Prof. Dr. Zeynep ERDOĞAN	Preservation and Restoration of Cultural Assets - Ankara University
Prof. Dr. Özlem ALP	Basic Art Education - Ankara University
Prof. Dr. Metin EKER	Painting - Ondokuz Mayıs University
Prof. Dr. Ali SEYLAN	Graphic - Ondokuz Mayıs University

ÇANAKKALE SERAMİKLERİNDE ENDÜSTRİYELLEŞME VE ETKİLERİ

INDUSTRIALIZATION AND ITS INFLUNCES ON ÇANAKKALE CERAMICS

Yeliz SAYDAN
Sanatta Yeterlik Öğrencisi, 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat ve Tasarım Bölümü
yelizsaydann@gmail.com (Sorumlu Yazar)

Ergün ARDA
Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Bölümü
ergunarda@comu.edu.com

ÖZET

Çanakkale seramikleri Çanakkale ile özdeşleşmiş, geçmişi 300 yıllık bir geleneğe dayanan köklü bir kültürdür. Bu seramiklerin Türk seramikleri içindeki konumunu oldukça özeldir. Yüzyıllar boyunca usta çırak ilişkisi ile aktarılan bu yerel el sanatı, kompozisyonlarındaki özgün biçimi, rengi ve güçlü tasarımından dolayı Anadolu Türk seramik sanatına büyük bir yenilik getirmiştir. Ancak gelişen sanayileşme ve teknolojinin etkisiyle, mevcut üretim yerini daha az maliyetli malzemelere bırakmıştır. 20. yüzyılın başlarından itibaren ise Çanakkale seramikleri kaçınılmaz olarak endüstriyelleşme ile temas içeresine girmiştir. Bu temas Çanakkale seramiklerini birçok yönden etkilemiştir.

Bu çalışma, geleneksel yöntemler ile üretilen Çanakkale Seramikleri üretim yöntemleri içinde 'endüstriyelleşme'nin varlığını ve boyutlarını irdelemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda kütüphanelerde ve internet ortamında yapılan araştırmalar ile bilimsel makaleler, tez rapor çalışmaları ve konu ile ilgili kitaplar incelenmiştir. Özellikle alan çalışması yapılarak Koleksiyonerler ve Çanakkale Belediyesi Seramik Müzesi, Çanakkale Seramik Anı Eşyası Üretim Merkezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale Seramikleri Araştırma Merkezi ve Seramik atölyeleri içinde endüstriyel yöntemler kullanarak geleneksel kültürün üretimini sürdüren atölyeler ziyaret edilmiş ve bazı ustalar ile röportajlar yapılmıştır. Geleneksel üretim yöntemi ile endüstriyel üretim yöntemleri kıyaslanmış, üretimin süreci içinde üretim yapan seramik ustasının geleneksel anlayış içinde ellerini ve bedenini ne orada kullandığı, endüstriyelleşme kapsamındaki üretim süreci değerlendirilmiş ve belli sonuçlara varılmıştır. Ayrıca bu tüm etkilerin olumlu ve olumsuz sonuçları ortaya çıkarılıp, Çanakkale seramiklerinin şu anki durumu ile ilgili tartışmalara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Seramik, geleneksel, endüstriyelleşme, sanat, Çanakkale.

ABSTRACT

Çanakkale ceramics is a deep-rooted culture based on a 300-year-old tradition that has identified with the city of Çanakkale. These ceramics has a quite special position in Turkish ceramics. This local handicraft, which has been taught through the master-apprentice relationship for centuries and brought a great innovation to the Anatolian Turkish ceramic art owing to its unique form, colour and strong design in its compositions. However, with the effect of developing industrialization and technology, the current production has been replaced by various more economical materials. From the beginning of the 20th century, Çanakkale ceramics inevitably has encountered industrialization. This contact affected Çanakkale ceramics in many ways.

This study aimed to examine the existence and dimensions of "industrialization" within the production methods of Çanakkale Ceramics that produced with traditional methods. In this context scientific articles, thesis reports and books related to the subject were examined, as well as the researches conducted in libraries and on the internet. Particularly by conducting field studies, studies that continue the production of traditional culture using industrial methods were visited within the Collectors and Çanakkale Municipality Ceramics Museum, Çanakkale Ceramic Memories Production Centre, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale Ceramics Research Centre and ceramics workshops, and the interviews has been realized with local craftsmen. The traditional production method and industrial production methods were compared, the production process within the scope of industrialization was evaluated, and there have been reached some certain conclusions. Moreover, the positive and negative results of all these effects will be revealed and discussions on the current situation of Çanakkale ceramics will be included.

Keywords: Ceramic, tradition, industrialization, art, Çanakkale.

GİRİŞ

Sanayi devrimi veya endüstri devrimi, Avrupa'da 18.-19.yy'larda yeni buluşların üretime olan etkisi ile yeni bir kimliğe bürünen seramik üretiminin yavaş yavaş biçim ve boyut değiştirmesine sebep olmuştur. Endüstriyelleşme; Büyük Türkçe Sözlük'te, "sınai" anlamına gelir. Sınai ise; sanayi ile ilgili, endüstriyel anlamlarını ifade etmektedir. Bu çalışmada sınai yöntemlerin veya endüstriyelleşmenin teknik ve yöntemlerinin, geleneksel seramik üretimi yapılan atölyelerde kullanılıp kullanılmadıkları, kullanılıyorsa hangi boyutlarda kullanıldığı ve neden tercih edildiği ele alınmak istenmiş ve bu doğrultuda çalışma yapılmıştır.

Makineleşmeyle birlikte seri üretimin egemenliği, el sanatları geleneğini tehdit etmeye, hatta ortadan kaldırmaya başlamış ve bu doğrultuda yerel halklar el sanatlarına karşı olan taleplerini, yeni üretim biçimlerini benimseyen ürünlere doğru kaydırmıştır. "Sanatlar ve El Sanatları" anlamına gelen "Arts and Crafts" hareketi, 19. yüzyılın sonuna doğru, sanayi devriminin sosyal, ahlaksal ve sanatsal karmaşasına bir karşı çıkış olarak doğmuştur (Sürmeli & Gülpınar, 2018, s. 1058). Bu hareketin öncüleri dünyanın birçok yerinde geleneksel yöntemler kullanarak basit, günlük eşyalar yapmayı hedeflemişler ise de bu fikirleri birçok yönden uygulamaya elverişsiz kalmıştır. Çünkü el sanatları gittikçe pahalanan bir üretim yolu haline gelmiştir (Yılmaz, 2007). Ayrıca yerel atölyelerin yerini teknik donanım olarak yeterli hale gelmiş fabrikaların seri üretim yöntemleri, dikkatle hazırlanmış hammaddeler, pazarlama ve dağıtım yollarının ilerlemesiyle seramik bir sanayi halini almıştır. Ülkemizde ise, geleneksel sanatlara olan ilgi de aynı paralellikte azalma göstermiştir. Türk seramikleri arasında özel bir konumda yer alan geleneksel Çanakkale seramikleri çanak-çömlekçilikte başlı başına bir ekol sayılmasına karşın, gittikçe önemini yitirmiştir. Geleneksel Çanakkale seramiklerinin Türk seramikleri içindeki konumunu ve önemini temel alan bu çalışmada, 19. yüzyıl sonlarında başlayarak tüm dünyada hâkim olan endüstriyelleşme hareketinin bu seramikler üzerindeki etkileri gözden geçirilmiştir. Çanakkale seramiklerini incelememizin sebebi, bu seramiklerin Türk seramik kültürüne öncesinde geleneksel anlamda, sonrasında ise endüstriyel boyutta birtakım farklılık ve değer katmış olmasıdır. Bu çalışmada Çanakkale seramiklerinin bugünkü durumuna özellikle değinilmiş, gelişen sanayileşme beraberinde üretimin değişen yönleri araştırılmış ve son nesil Çanakkaleli seramikçiler tarafından endüstriyelleşme etkilerinin teknoloji ile buluşarak üretimlere ne kattığı veya ne gibi değişikler meydana getirdiği ortaya konmuştur.

Ayrıca, Çanakkale kenti için ulusal ve uluslararası ölçekte kültürel bir kimlik niteliği taşıyan bu geleneksel halk sanatının sürdürülebilmesi için yerel idareler bazında desteğe ihtiyaç duyulduğu ortaya konmuş ve ileride atılacak adımlar stratejik olarak değerlendirilmiştir. Bir şehre adını verebilecek kadar köklü bir değer taşıyan Çanakkale seramiklerinin, özgün teknikleri ve yeni teknolojisiyle günümüzde yeniden üretimlerinin gerçekleştirerek, canlandırılması ve kaybolup gitmesinin önüne geçilmesinin önemine değinilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın materyali, geleneksel Çanakkale seramikleri ve o seramiklerin üretim yöntemleridir. Çalışma, seramiklerin kimler tarafından üretildiği, üretim yapılmasının nedenleri, üretimde hangi yöntemlerin, malzemelerin ve makinelerin kullanıldığını materyal olarak değerlendirmiştir. Yöntem olarak, internet üzerinden bu alanda yapılan bilimsel yayınlar olan kitap, makale ve tez raporları incelenmiştir. Çanakkale'de yaşamakta olan ve geleneksel seramik yapmış/yapan ustalar ve seramik atölyeleri ziyaret edilmiş, atölye üretimine katkı yapan seramikçiler ile röportajlar yapılmıştır. Atölyelerdeki üretim yöntemleri ve üretimde kullanılan tüm üretim araçları tespit edilmiş, makalede materyal ve yöntem olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Çanakkale Kentinin Seramikçilik Geçmişi

Çanakkale Anadolu'nun Asya yakasında yer alan, boğazın güney kıyısının en dar noktasında kurulu bir kenttir. Kent antik çağlarda "Hellespontos" ya da "Dardanelles" olarak anılırdı. Tarihi ve kültürel açıdan bir zenginlik kaynağı olmasının yanı sıra diğer kentlerin arasında Troia antik bölgesine en yakın olandır (Tekök, 2000, s. 94). Çanakkale Ege ve Karadeniz'i birbirine bağlayan önemli bir su kanalı olan boğaza sahiptir. Boğaz bu kenti jeopolitik olarak bir hayli önemli kılar. Çanakkale'nin adı Piri Reis'in 16. yüzyılda yazdığı kitabı "Kitab'ı Bahriye'de" Kale-i Sultaniye olarak geçmektedir (Reis, 1988, s. 207). Çanakkale bu adı 15.yüzyılda boğazın iki yakasına Türkler tarafından yapılan kalelerin 16.yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman tarafından onarılmasının ardından almıştır. 18.yüzyıl ortasından 20.yüzyıl başlarına kadar önemli bir seramik merkezi olan Çanakkale'ye, 19. yüzyılın gezgin ve araştırmacısı Moltke, yazılarında bazen "Boğaz Hisar" da denildiğinden bahsetmiştir. Daha sonraları da 'Kale-i Sultaniye' yerine çanak çömlek sanayinin gelişmesinden ve kalesinden dolayı "Çanakkale" denilmiştir (Sanay, 1989, s. 4)

Tahminlere göre Anadolu beylikler döneminde de Çanakkale önemli bir üretim merkeziydi ancak burada henüz bir kazı yapılmadığı için net bir vurgu yapılamamaktadır. Çanakkale seramiklerinden ilk olarak 1743-45 tarihli yazılı eserinde İngiliz bir gezgin olan R. A. Pococke bahsetmektedir. Pococke bu devirde kentte yerleşim bulunduğunu ve 1.200 kadar nüfusa sahip olduğunu yazar (Öney, 1991, s. 106). 17. yüzyıl sonundan 20. yüzyıl başlarına dek seramik üretiminin gerçekleştiği Çanakkale'de, üretilen seramiklerin önemli bir bölümü deniz taşımacılığı ile ihraç edilmiştir. Büyük bir kısmı ise Anadolu topraklarına yayılmıştır. Bu tarihlerde yoğun biçimde seramik ürettiği bilinen Çanakkale'nin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren fabrika büyüklüğünde on iki seramik atölyesinde üretim yapıldığı ve kentin en önemli gelirinin seramikçilik olduğu belirtilmektedir (Bakla, Focus, 2008, s. 19).

Öney (1971), 18. yüzyıldan 19.yüzyıla kadar Çanakkaleli çömlek ustalarının oldukça kaliteli ve zevkli eserler ürettiklerini belirtmiştir (s. 2). Çanakkale seramikleri, o dönemde birçok yabancı gezginin de dikkatini çekmeye başlamış ve popülerlik kazanmıştır. Kentin coğrafi konumundan da yaralanan tüm ticari ve askeri gemi geçişlerindeki alıcılar için, geniş çapta tanınan bir hediyelik eşya ve el sanatı olmaya başlamıştır (Altun, 1996). Tüm bu veriler Çanakkale seramiklerini özgün bir kültür mirası olarak ortaya çıkarmıştır. Özellikle Avrupalı diplomatlarca da ilginç bulunmaları sayesinde birçok gezgin, araştırmacı, tarihçi ve sefirin seyahatname sayfaları arasında yer edinmiş ve birçok seramiğin ülkemiz dışına da taşındığı belgelere geçmiştir. Şehri 1850'ye doğru ziyaret eden Albert Smith buradaki başlıca üretimin büyük sürahilerden oluştuğunu ve "kaba, zevksiz... Ömrümde gördüğüm en çirkin şey ..." olarak nitelendirdiği geyik biçimindeki bir sürahiyi satın aldığını belirtir (Küçükbiçmen, 2007, s. 10).

a b

Resim 1: a-Albert Smith'in kitabından Çanakkale seramikleri üzerine bir çizim, 1950 (http://www.ceramopolis.com/?attachment_id=1036). Resim 2: b-At biçimli form, 19. yy sonu, Suna ve İnan Kıraç koleksiyonundan (http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=119&page=17).

Geleneksel Çanakkale seramiklerini bugün hâlâ dünyanın birçok önemli müzesinde bulmak ve izlemek mümkündür. Çanakkale üretimi hediyelik ve hatıra eşyası niteliğindeki parçalar 19. yüzyıl ortalarından itibaren satın alınarak Paris Sevres Porselen Müzesi'ne, Londra Victoria and Albert Müzesi'ne, Atina Benaki Müzesi'ne ve bazı koleksiyonlara da girmeye başlamıştır (Glassie, 1993, s. 898). Ege Denizi adalarına da yayılması dolayısı ile Yunanistan'daki Atina Benaki Müzesi koleksiyonları arasında sergilenmektedir. Türkiye'de İstanbul Arkeoloji Müzesi, Çanakkale Arkeoloji Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi ve Suna - İnan Kıraç gibi birçok özel koleksiyonda Çanakkale Seramikleri bulunmaktadır (Arda, 2010, s. 1). 2013 yılında Çanakkale Belediyesi'nin uzun uğraşları sonucu tarihi bir er hamamı restore ettirilerek, Çanakkale geleneksel seramiklerinin güçlü örneklerinin sergilendiği bir seramik müzesi kurulmuştur. Burada çeşitli koleksiyonlardan seçili parçalar geçici olarak sergilenmekte ve özgün seramiklerden replikler üretilmektedir. Meraklılarının burada ziyaret edebileceği Çanakkale seramikleri, yalnızca belli bir döneme ait bir zevkin ürünü olmayıp etnografik çeşitliliği, kalitesi ve yaratıcılığı ile oldukça dikkat çekmektedir.

a b c

Resim 3: a-Çanakkale'deki restorasyonu tamamlanmış Tarihi Er Hamamı, günümüz Çanakkale Seramik Müzesi dış görünüm. **Resim 4:** b-Çanakkale Seramik Müzesi iç görünüm. Resim 5: c-Çanakkale Seramik Müzesi sergi salonu, 2021. (Fotoğraflar: Y. Saydan)

Seramikçiliğin geldiği son noktada, ülkemizdeki seramiklerin gelişimi de dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, çömlekçilik kültürünü değişen teknolojinin aldığı bir var olma mücadelesindedir. Zira bu coğrafyanın getirdiği etkileşimden doğan çeşitlilik ile seramik sanatı bu kentte yüksek bir estetik anlayışında buluşmuş ve sanat tarihi sahnesinde önemli bir yer edinmiştir. Ayrıca, ünlü ressam Picasso'nun yaşamı boyunca resimleriyle beraber çok sayıda seramik eser de verdiği herkesçe bilinmektedir. Bunun için Fransa'nın Provence bölgesinin, Vallauris kentinde beş yıl boyunca aralıksız yürüttüğü seramik çalışmaları sanat alanında tartışılmaz bir değer taşır. Çalışmalarında Çanakkale seramiklerinden esintiler bulunan Picasso'nun Çanakkale seramiklerine sıklıkla öykündüğünü görmekteyiz. Bu sebeple geleneksel Çanakkale seramiklerinin sadece Türkiye'nin değil, Dünya Seramik sanatının çok önemli bir anıtı rolünü oynamasını mümkün kılmıştır (Arda, 2010, s. 2).

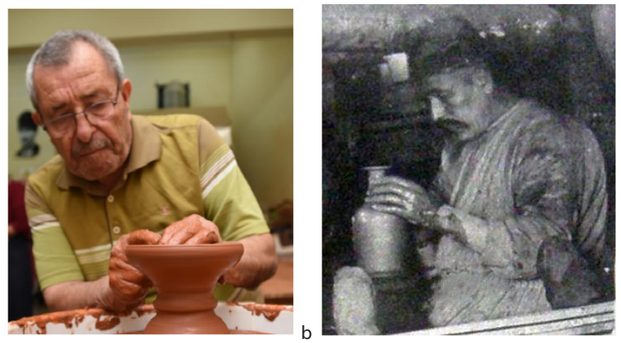
2005 yılında Prof. Dr. Erdinç Bakla'nın Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Süleyman Demirel salonunda gerçekleştirdiği "Dünya Seramik Kültürünün Eşsiz Halk Sanatı: Çanakkale Seramikleri" ve "Sanat Çanakkale'nin Gelişmesine Katkıda Bulunabilir mi?" konulu konferanslarıyla bu yerel halk sanatının dünya seramik kültüründeki konumunu ve önemini vurgulamıştır (Karagül, 2010, s. 4).

Çanakkale Seramiklerinin Geleneksel Üretim Şekli

Geleneksel Çanakkale seramiğinin üretim şekli endüstriyelleşme açısından önemli ve değerli bir kültürel olgudur. Endüstrileşmeye gelmeden önce geleneksel Çanakkale seramiğinin üretim biçimi ile ilgili güncellemeler devam etmekte ve son dönem Çanakkaleli seramikçiler bu yöntemleri kullanmaktadırlar. Döneminde toprağı, sırı ile bu yöreye ait malzemeden üretilen bu seramikler, farklı yorumlamaları ve kendine has üretim teknikleri ile büyük özgünlük taşımaktaydı. Rölyefte süsleme bolluğu ve sır üstü desenleri bu dönemin karakteristik özelliklerindendi. Çanakkale seramikleri birçok bilim adamına göre kesinlikle özellikle 19 yy. dönemi düşünüldüğünde daha düşük kalitede bir üretime, zevksizliğe sahipti ancak bu o ve önceki dönemlerde güzel ve özel seramikler olmadıkları anlamına gelmiyordu (D&Y, 2011). Bu seramiklerin üretiminde kullanılan çamur yazın hazırlanıp kışın kullanılır ve çökeltme yöntemi ile havuzlarda bekletilirdi. Yöreden çıkarılan toprak, kurutulduktan sonra ahşap, tuğla, biriket veya betondan yapılmış birinci havuzda sulandırılarak karıştırılırdı. Çamur bu havuzda iyice eriyip/çözülüp boza kıvamına geldikten sonra atık maddelerin çamura karışmasını önlemek için altına ince kum, kül veya katışıksız toprak eklenen dinlenme havuzuna küfelerde süzülerek boşaltılır. Güneş ve toprak boza kıvamındaki çamurun suyunu emer. Plastik kıvama gelen çamur, atölye içindeki çamur havuzuna konur, daha sonra bu havuzlardan alınarak iyice yoğrulur ve kullanılır. Hazırlanan çamur eğer çok yağlıysa içine ince kum yani mil katılırdı. Böylece çamur direnç kazanmış olurdu (Işıkhan, 2015, s. 136).

Çanakkale Seramik Fabrikaları'ndan emekli çömlekçi ustası İsmail Bütün Çanakkale'de yaşayan son ustalardan biridir. Yaşının ilerlemiş olmasına rağmen halen bu el sanatını devam ettirmeye çalışmakta ve Çanakkale Belediyesi'nin ona sunduğu imkânlarla yeni nesil çömlekçi çırakları yetiştirmektedir. Kendisiyle yaptığımız söyleşide çömlekçi çarkı kullanımının inceliklerinden bahseden İsmail usta şunları anlattı: (Bütün, 2021).

> "Çanakkale'de çömlek yapımında kullanılan çömlekçi çamurları bu yöreye aittir. Çökertme, süzdürme ve dinlendirme yöntemi ile elde edilen çamurlar, usta ellerde içinde hava kalmayacak şekilde yoğurulur ve mümkünse bir gece dinlendirildikten sonra şekillendirilir. Bir çırak ilk etapta çamuru çömlekçi tornasında merkeze getirmeyi öğrenir, bu aşamada uzmanlaşana kadar şekillendirilme işlemine geçilmez. Bu ancak birinci ayın sonunda makbul sayılır. Ayrıca astarlama işlemi de Çanakkale seramiğinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Nitekim çamur belli bir deri sertliğine ulaştığında bu işlem yapılmalı ve astar uygulanacak yere çok dikkat edilmelidir; çünkü formun fırından çıktıktan sonraki düzgünlüğü bu aşamaya bağlıdır." Ayrıca şunları eklemiştir: "Bugün vitrifiye ürünlerinde veya sofra seramiğinde kullanılan seramiklerin kil reçeteleri farklıdır. Bu tür seramikler ileri teknoloji ve ekipman desteği ile yapılabilir ve ayrıca alaşımları çok farklı karşımlar ile elde edilirler."

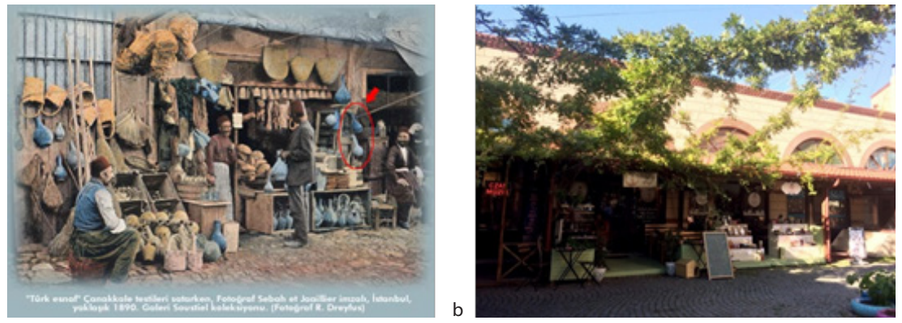
a b

Resim 6: a-Çanakkaleli son dönem çömlekçi ustası İsmail Bütün, (https://www.canakkale.bel.tr/tr/sayfa/icerik/0/0/1137/356). **Resim 7:** b-19.yy. Çanakkaleli bir seramik ustası, (http://www.ceramopolis.com/wp-content/uploads/2011/04/Ceramics_034.jpg).

Geleneksel Çanakkale seramiklerinin üretiminde genellikle kaba kırmızı kil kullanılmıştır. Bu katkısız kil, şimdiki ismiyle Hastane bayırı mevkiden temin edilirdi. Bugün şehirleşme sonucunda o bölgede binalar inşa edilmiştir. Eceabat ilçesi çevrelerinde de seramik üretiminde kullanılacak kil yatakları mevcuttur, ancak Gelibolu Milli Parkı sahasına girdiği için oralardan da kil almak artık söz konusu değildir (Arda, 2010). Okumuş'un araştırmalarına göre (2000), Atikhisar Barajı çevresi de önceden bir

kil yatağı iken bugün sular altında kaldığı için kullanıma elverişsizdir. Çanakkale yer altı kaynakları bakımında da oldukça zengindir. Bölge olarak ele alırsak, Bayramiç'de kuvars, feldispat, dolamit, mermer; Biga'da kuvars, feldispat; Çan'da kuvars, feldispat, wollostonit; Etili, Ezine ve Troya'da kırmızı kil, Yenice'de feldispat, holloysit şeklindedir (s. 5).

Çanakkale'de Osmanlı döneminde kent içi atölye yerlerinin belgelenmesi çalışmalarını yürüten Güler (2008), Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nin bu konuda disiplinler arası çalışmalarla bölgenin Osmanlı dönemi ekonomisini, iş kollarını belgelemiş ve bu yeni görüşler paylaşılmasını sağlamıştır. Özellikle seramikçilerin konumlandığı mahallelerin 19. yüzyıl Şer'iyye Sicili kayıtlarından saptanması ve vergilendirmeye dair hususların belgelerinin sunulmuş olması Çanakkale'de yaygın bir şekilde üretim yapıldığını göstermesi açısından kent içi yüzey araştırmalarına yeni bulgular sunmuştur (s. 82 -85, 88 - 89). Bu üretim yerleri Cami-i Kebir Mahallesi'nde yani bugün Fevzi Paşa Mahallesi, Aynalı Çarşı arkası; Kemal Paşa Mahallesi, Eski Havra Sokak; Cevat Paşa Mahallesi'nde Çanakçılar Sokak, taşınan Sümerbank Deri fabrikası bugün Çanakkale Bursa yolu üstünde soğuk hava depolarının bulunduğu yerdir (Tekkök, 2018, s. 22).

a b

Resim 8: a-9. yüzyıl sonunda Çanakkale'de Çanakçılar Çarşısı, (http://seramik.kaleicimuzesi.com/canakkale_tr.php).
Resim 9: b-Günümüzde Çanakçılar Çarşısı olduğu düşünülen yer, Aynalı Çarşı, 2021, (Fotoğraf: Y. Saydan).

Çanakkale Seramikleri farklı işlevlere göre üretilmiştir. Öne çıkan formlar arasında, çukur tabaklar, küpler, çukur kaseler, testiler, şekerlikler, zarflar, fincanlar, mataralar, şamdanlar, hayvan ve insan şeklindeki kaplar sayılabilir. Bu formlardan günümüze en fazla olarak ulaşabilen grubu çukur tabaklar oluşturmaktadır. Kırmızı, bazen de bej renkteki çamur, sır altı tekniğinde yapılan motif örnekleriyle ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren genellikle sır üstü boyamanın da yapıldığı örnekleriyle kendine özgü bir gruptur (Tekkök, 2018, s. 26). Daha geç örneklerinde ise sır üzerine boyanan altın yaldız, siyah, mavi, kırmızı, beyaz renkler birinci fırınlamadan sonra uygulanmış ve tekrar alçak ısıda fırınlanmış olarak görülebilir (Tekkök, 2018, s. 27).

a b

Resim 10: a-18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başı, bitkisel desenli tabak, Suna ve İnan Kıraç koleksiyonundan. (http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=230&page=31). **Resim 11:** b-18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başı, yelken desenli tabak, Suna ve İnan Kıraç koleksiyonundan. (http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=230&page=32).

Çanakkale seramiklerini diğer seramiklerden ayıran en önemli özellikler figüratif örneklerin varlığı, ilginç aplikasyonlar, sır üzerine uygulanabilen soğuk boya dekorlarıdır (Karagül, 2013, s. 90). Bu seramiklerde şeffaf, yeşil, sarı, kahverengi tonda sırlar ağılıkta olup mor ve siyah renk de görülür. Sır altı tekniklerinin de sıkça kullanıldığı Çanakkale seramiklerinde sır üstü boyamada altın yaldız, kırmızı, beyaz, siyah ve benzeri renkler kullanılmıştır. Sırın üstüne uygulanan bu boyalar çoğunlukla kalıcı olmamış, bir süre sonra yüzeyden döküldükleri görülmüştür (Batmaz, 2019, s. 28).

a b

Resim 12: a- 19. yüzyıla ait bir Çanakkale vazosu, Suna ve İnan Kıraç koleksiyonundan. **Resim 13:** b-19. yüzyıla ait at başlı bir testi, Suna ve İnan Kıraç koleksiyonundan. (http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=28&page=4).

Endüstriyelleşmenin Çanakkale Seramiği Üretimine Olumsuz Etkileri

20. yüzyıl başlarında II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle ve Endüstri Devrimi'yle beraber 1920'lerden 1930'lara kadar çok sayıda atölye kapanmak zorunda kalır. Dünyada özellikle de Avrupa'da bu alanda ürün veren sanatçı ve yerli ustaların, bu noktada geleneksel seramiklerin hak ettiği yeri tekrar kazanabilmesi için, seramik alanında eser ürettikleri bilinmektedir (D&Y, 2011). Çanakkale kenti seramikçiliğin en eski örneklerinin yer aldığı ve Doğu - Batı kültürünün Akdeniz havzasında yeşerten büyük kültürlerindendir. Bu bölge tarih boyunca pek çok geleneksel seramiğin üretildiği,

önemli çanak çömlek üretim merkezlerinden biri olmuştur. 20. yüzyıla kadar seramikçilik anlamında önemini koruyan Çanakkale kenti çanak çömleğin yerini cam ve metal kap kacağın almaya başlaması ile ekonomik değer ve üretim anlamında istikrar kaybetmeye başlamıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Çanakkale seramiklerinde bozulmalar veya kalitesizlik baş göstermiştir. (Öney, 1971, s. 2). Bu düşüşe daha geniş açıdan yaklaşmamız gerekirse, endüstriyelleşmenin hız kazanması sonucu gerçekleşen bir dizi sonuçtan bahsedebiliriz. Keşfedilen yeni malzemelerin sanayide kullanılmasıyla tüketiciye farkı seçenekler sunması ve ucuz seri üretilen metal, cam, plastik ve benzeri eşyalara ilginin artmış olması bu bozulmada etken rol oynamıştı. Nitekim pazar arayışı mevcut üretim geleneklerinin sürdürülebilirliğini ve kaliteyi daraltmıştı. Plastiğin, alüminyumun ya da çelik ürünlerin dayanıklılığı kısa sürede seramiğin yerini almaya başlamıştı (Öney, 1971, s. 1). Ayrıca 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra mavi beyaz İznik seramikleri ile rekabet edemeyen bu seramiklerde, bu nedenle kalite açısından bozulmalar görülmektedir.

Çanakkale seramiğindeki asıl düşüş 20. yüzyılın ilk on yılında daha hissedilir hale gelmiştir. Bu yüzyıl itibari ile stil ve kalitenin daha da bir kötüleştiği gözlemlenmiştir. 1912'de gerçekleşen deprem felaketi, savaşlar, piyasa düşüşleri ve usta çırak ilişkilerinin azalması gibi sebepler, 1920'lerin ortalarına gelindiğinde büyük bir çömlekçi geleneğin gittikçe tükenmeye başlamasına neden olmuştur. Türklerle birlikte Ermeni ve Rum ustalarında çalıştığı atölyeler, ücretlerini ödeyemez duruma düşmüştür (Bakla, Focus, 2008, s. 19). Yine 1950'lerden sonra Çanakkale Belediyesi'nin de çömlek üretimini olumsuz etkileyen ilginç bir uygulaması olmuştu. Çömlekçilerin seramik fırınlarının bacalarından çıkan duman halkı rahatsız etmeye başlamasıyla, çözüm olarak çömlekçilerden atölyelerini şehir dışına taşımaları istendi. Ancak bir seramik atölyesini taşımak oldukça güç bir işti ve bunun yükü imalatçıya bırakılırsa zorluk iki kat artacaktı. Bu talimattan sonra birçok çömlekçi atölyesini taşıyamadı ve azalan müşterilerini de kaybeden atölyeler ocaklarını birer birer kapatmak zorunda kalmıştır (Arda, 2010, s. 2).

Resim 14: Şekerlik, 20. yüzyıl başı, niteliksiz tabir edilen bir Çanakkale seramiği örneği. (Öney,1991:136).

1978 yılından günümüze gelindiğinde, çok az bir gelişme olmuştur. Çanakkale Belediyesi kayıtlarına göre, günümüzde belediyeye kayıtlı seramik üreten 20 atölye bulunması, bu atölyelerin büyük bir çoğunluğunun ise, niteliksiz seramikler üretmesi, Çanakkale'nin seramik adına geri kalmışlığını pekiştirmektedir (Karagül, 2010). Kültürel mirasın günümüze ulaşabilen seramik eserleri kimi zaman estetik, kimi zaman teknolojik ilgilere cevap verirken, sistemli arkeolojik kazılarda ele geçen seramik eserler belli bir türün ticareti ve yayılımı, kültürlerin etkileşim noktaları hakkında çok önemli bilgiler sağlarlar. 17. yüzyıldan itibaren yoğun bir biçimde yurt dışına ithal edilen Çanakkale seramiklerinin özellikle Yunanistan, Romanya ve Mısır'a büyük partiler halinde satışının yapıldığı saptanmıştır. Bu kadar dış satımı olan bir üretimin, başka üretim merkezlerini de etkilememesi düşünülemez (Bakla, 1991, s. 96).

Çizer'in Ege Adaları seramik üretimi ve ticareti konusunda gerçekleştirdiği araştırmalara göre (2007), Kurtuluş Savaşı'na dek Batı Anadolu kıyı yerleşmeleri ile özellikle Doğu Ege Adaları arasında yoğun bir ticari ilişki vardır (s. 24). Örneğin; Samos adasında üretilen seramikler karşı kıyıdaki kasabalara satılıyor, Çanakkale veya Kuzey Marmara kıyılarında, Enez'de üretilen büyük yağ ve şarap saklama küpleri, ağızları deri ile kapatılıp, teknelere bağlanarak Lesvos adasına taşınıyordu. Bugün Lesvos'da (Midilli) vaktiyle Ayvalık üzerinden adaya taşınmış yüzlerce yağ ve şarap küpü görmek mümkündür. Bir başka açıdan, arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan seramik buluntuların, o yerin yerli üretimi olmasının yanı sıra, ithal edilmiş seramikler de olması, bu alışverişin Antik Çağ'dan bu yana süre geldiğinin de açık kanıtıdır. Bugün Çanakkale'de eski Çanakkale seramiklerinin üretimi yapılmamaktadır. Bu seramikler, bu nedenle artık koleksiyonlarda yer almaktadır. Oysa pek çok benzer biçim ve bezemeli seramik halen Ege Adaları'nda üretilmektedir (Çizer, 2007, s. 24).

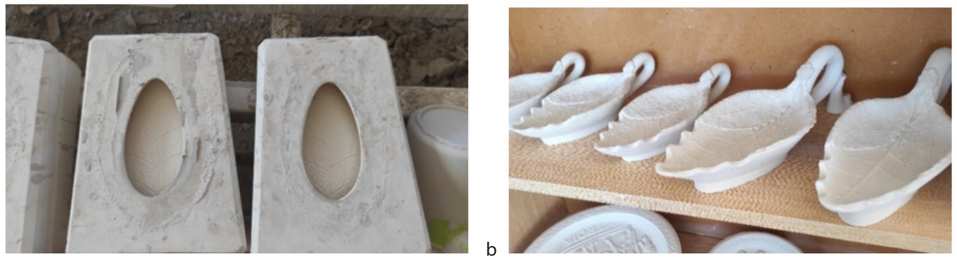
Çanakkale'deki Yerel Seramik Üretim Atölyelerindeki Teknolojik Kullanımlar ve Karşılaştırmalar
Çanakkale Seramikleri Araştırma Geliştirme ve Uygulama Merkezi" (Çasem), Çanakkale Belediyesi Anı Eşya Üretim Merkezi ve Troia Seramik Atölyesi İhsan Ayata Usta'nın atölyelerine ayrı ayrı yaptığımız ziyaretlerde elde ettiğimiz ortak görüş; Çanakkale seramiklerinin belli bir oranda hediyelik ihtiyacı karşılamak için üretildiği, sofra ürünü veya günlük kullanım eşyası niteliğinde bir üretime gidilmediği yönündedir. Ancak bu yukarıda saydığımız yerel üretim atölyeleri, teknolojik gelişmeleri kullanarak zamana ayak uydurmuş ve gelenekseli koruyarak biraz daha hızlı ve pratik üretim yöntemlerine gitmişlerdir. Bunlardan başlıcaları elektrikli fırın, makina kullanımı ve kalıp döküm tekniklerdir. Aşağıda ziyaretini yaptığımız atölyeler daha geniş anlatılmıştır.

Çasem
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin bünyesinde gerçekleşen ve 2000 yılından beri faaliyet gösteren "Çanakkale Seramikleri Araştırma Geliştirme ve Uygulama Merkezi" (ÇASEM), Çanakkale'nin bu değerine sahip çıkmak, araştırma ve incelemeler yapmak, seramik eğitim öğretime yardımcı olmak ve geleneksel Çanakkale seramikleri üretmek üzere kurulmuştur (http://casem.comu.edu.tr). Bu merkezde imal edilen hediyelik eşyalar, üretim yöntemi ve biçim anlamında bir nebze olsa geleneksele yakın replikler olup, yerel kurumlarca yerli ve yabancı konuklara sunulmak üzere rağbet görmektedir.

Çoğunlukla eski tasarımlara bağlı kalınan üretimlerde sıklıkla kalıp yöntemi kullanılmıştır. Belli bir kıvamda hazırlanan döküm çamuru, alçıdan üretilmiş çok sayıdaki kalıba aynı anda dökülebilmekte ve böylece seri bir üretim gerçekleştirilebilmektedir. Kalıp yönteminin uzun yıllardır uygulanıyor olmasının yanı sıra, günümüzde mevcut kullanılan kalıp tezgâhı ve elektrikli makineler gibi teknolojik yararlanımlar üretimlere daha da hız kazandırmıştır.

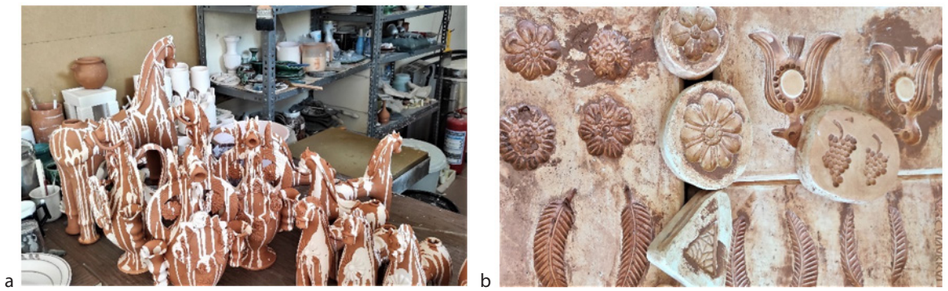
Resim 15 - 16: (a, b) Çasem çalışanı döküm çamuru hazırlıyor, 2021 (Fotoğraflar: Y. Saydan).

Resim 17: a-Çoklu üretilmiş iki parçalı yaprak formu kalıbı. **Resim 18:** b-Dökümü alınmış ve henüz pişmemiş yaprak formları, 2021, Çasem, (Fotoğraflar: Y. Saydan).

Çömlekçi çarkı kullanımdan bahsedecek olursak; Çanakkale seramiklerinde çark kullanımı vazgeçilmez unsurlardan biridir. Özellikle tabak, vazo, kâse ve benzeri simetrik formların yapımında tornadan yararlanılmış, sonrasında bu tabaklara astar, bezeme ve sırlama ile dekorlar eklenmiş ve formlara son hali verilmiştir. Önceleri, bu tornalar altta ayağa denk gelen kısımdaki mekanik aksan sayesinde sadece ayak ile itme yoluyla döndürülürken, şu an günümüzde elektrikli ve hızı ayarlanabilir çömlekçi çarkları kullanıma sunulmuştur. Bu yöntem ile çok daha konforlu ve hızlı sonuçlar alınabilmekte, üretime avantajlar sağlanabilmektedir.

Çasem üretimlerinde çömlekçi çarkına da yer vermektedir. Ancak yüzyıllardır üretimi çömlekçi çarkında devam eden geleneksel seramik atlar da konu biraz değişiklik göstermektedir. Çasem seramik at formlarını çarkta yapılan geleneksel metot ile değil de kalıp döküm yöntemiyle gerçekleştirmektedir. Böylece hızlı bir üretim elde etmektedir. At başlı testi gibi klasik formlarda gelenekselliği sürdürmek amaçlı torna kullanımı devam etmektedir, ancak bu eski tip üretim gibi tamamen tornada değil de üretim zorluğuna göre veya pratiklik katmak için kalıp ile şekillendirme yöntemlerine de gidilebilmektedir. At başlı testilerde ise sadece başı çarkta, gövdesi ise kalıp yöntemiyle elde edilip sonradan birbirine montajlanmaktadır. Diğer rozet, yaprak, çiçek, eğer gibi detaylarsa yine ihtiyaca göre el veya aplik tek parçalı kalıplar yardımıyla formlara bezenmektedir. Bu çoklu üretim yöntemi sayesinde hem geleneksel tat kaybedilmemekte hem de teknolojik ilerlemenin yardımıyla hız ve pratiklik kazandırmaktadır. (Biçer, 2021). Ayrıca Çasem kalıpla üretim yaptığı ürünlere, el işi ürünlere konulan fiyatlar kadar fiyatlandırma yapmadıklarını ifade etti.

Resim 19: a-Çasem'de üretilmiş seramik at figürleri ve at başlı testiler, 2021 (Fotoğraf: Y. Saydan).
Resim 20: b-Çasem'de seramik at başlı formları bezemek için kullanılan kalıplar, 2021 (Fotoğraf: Y. Saydan).

Resim 21: a-At başlı test, Çasem (http://casem.comu.edu.tr/galeriler/casem-urunleri).
Resim 22: b-Sürahi, Çasem (http://casem.comu.edu.tr/galeriler/casem-urunleri).
Resim 23: c-Seramik at, Çasem (http://casem.comu.edu.tr/galeriler/casem-urunleri).

İhsan Ayata Troya Seramik Atölyesi

İhsan Ayata Usta üretimlerinde geleneksel Çanakkale seramik atına büyük ölçüde yer vermekte ve günümüz yerel seramik sanatçılarından biri olarak kendi atölyesinde bu üretimlerin ticaretini yapmaktadır. İhsan usta üretim metotlarını bizimle paylaşmış ve bu konudaki görüşlerini şöyle aktarmıştır:

> "Önceleri yüzde yüz torna yardımı ile ürettiğim seramik atları belli bir süre sonra artan siparişlerimi de karşılama amaçlı, yarı torna yarı kalıp yöntemi ile üretmeye başladım. Her ay belli bir sayıda talep edilen bu seramik atların çok parçalı üretimlerini sadece tornada yapmak, beni hem fiziksel anlamda çok yordu hem de yavaşlatarak üretim kapasitemi düşürdü. Bu nedenle atların gövde ve baş kısımlarını tornada, bacak kısımlarını ise yine tornada şekillendirdiğim modelden elde ettiğim kalıptan alarak montajlıyorum. Sırt ağrısı sorunuma büyük ölçüde çare olan bu yöntemin ayrıca, atların bacak kısımlarına da estetik ve zarafet kattığını düşünüyorum." (Röportaj İhsan Usta).

Resim 24: a- İhsan Ayata, Troya Seramik Atölyesinden görünüm ve at formlarının bacak kalıpları, 2021, (Fotoğraf: Y. Saydan). **Resim 25:** b- Bisküvi pişirimi gerçekleşmiş seramik at formları, 2021 (Fotoğraf: Y. Saydan). **Resim 26:** c- Sırlı pişirimi yapılmış seramik at formları, (Fotoğraf: İ. Ayata).

Öte yandan İhsan Ayata Usta bu üretimler için kullandığı sırların reçetelerini kendi yapmaktadır ve kendi elektrikli değirmeninde öğütmektedir. At formunun dışında da geleneksel formları yaşatmaya devam eden usta, bu reçetelerden yararlanarak eskiye bağlı kalmaya çalışmaktadır. Formlarda yer alan detayları aplike kalıplar yardımıyla üreten Ayata, az ve öz olanın makbul olduğu görüşündedir. Ancak bu sayede bu el sanatının hakkıyla yapılabileceğini ve emeğin yerini bulabileceğini belirtmektedir. Fiyatlandırma politikasını da bu yöntemlere göre belirlemekte ve kalıpta üretilen bir ürüne göre daha yüksek tutmaktadır.

Resim 27: a-Troya Seramik atölyesi'ne ait bir sır değirmeni, 2021, (Fotoğraf: Y. Saydan). **Resim 28:** b-İhsan Ayata'nın zoomorfik Çanakkale seramiği, (Fotoğraf: İ. Ayata). **Resim 29:** c-İhsan Ayata'nın geleneksel Çanakkale seramiği formları, 2021, (Fotoğraf: Y. Saydan).

Çanakkale Belediyesi, Çanakkale Seramiği ve Anı Eşya Üretim Merkezi (Depas Seramik)

Geleneksel Çanakkale Seramiklerinin devamı ve korunması için çalışmalar başlatan Kent Konseyi, Çanakkale Belediyesi ortaklığında ve Güney Marmara Kalkınma Ajansı'ndan alınan fonla, 2010 yılında "Çanakkale Seramiği ve Anı Eşya Üretim Merkezi" projesini gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında pek çok çırak yetiştirilmiş ve geleneksel Çanakkale seramiklerinin üretim yöntemlerinin modern araçlarla uygulanabilirliği öğretilmiştir. Çömlekçi ustası İsmail Bütün Usta eğitmenliğinde yapılan kurslarda yeni nesil seramikçilere Çanakkale seramiğinin yapımı ve üretiminin incelikleri aktarılırken, geleceğe yönelik meslek edindirme faaliyetleri de gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında fakültelerden mezun ve alaylı seramikçilerin kendi girişimleri ile kurdukları atölyeler bu üretimlerin bir diğer ayağını oluşturmaktadır.

İsmail Bütün Usta'nın Çanakkale Belediyesi Anı Eşyası Merkezi'nde dersler verdiği bu zaman zarfında, kendisi tarafından yetiştirilen ve ardından bayrağı teslim alan Çanakkale Belediyesi çalışanı ve seramik sanatçısı Burak Çiftçi, bu üretimleri geleneksel formlara bağlı olarak ancak modern yöntemlere de başvurarak devam ettiriyor. Kendisi ile gerçekleştirdiğimiz söyleşide şunları söyledi; (Çiftçi, 2021).

> "Bu el sanatını olabildiğince özgün ve geleneksel yorumlar ile ortaya koyup alıcısı ile buluşturmaya çalışıyoruz. Çanakkale seramiklerini hakkıyla icra edebilmek için elbette ki geleneksel olana özgünlük katmak çabasındayız. Bunu yaparken elde ve tornada şekillendirilmiş, adetli ve bir o kadar da talebe yönelik sayıda üretimler yapıyoruz. Bu durumda seri ya da endüstriyel bir üretim yönteminden bahsedemeyiz. Ancak ustalarımız, yüzyıllar önce kendi toprağının ve sırının ham maddesini yaşadığı coğrafyadan çıkarıp, kendi yöntemleri ile elde ederken, bizler şimdi hali hazırda fabrikalarda üretilen ve ticareti yapılan çamur ve sırları satın alarak gerçekleştiriyoruz. Bu da bence endüstri devrinin ve gelişen sanayinin bir getirisi. Çünkü şu an üzerinde binaların olduğu topraklar önceleri çamur çıkarılan ana damarlardı ve etrafında yüzdürme havuzları bulunuyordu. Daha sonraları bu bölgeler imara açıldığı için artık toprak çıkarılamıyor. Yerleşim yerlerinden uzak, içerisinde mineral ve hammadde barındıran mağara ve arazilerden hammaddeyi alıp sır ve çamur yapmak üzere işlemek daha da maliyetli bir sonuca sebep oluyor."

Resim 30: a-Seramik sanatçısı Burak Çiftçi, Çanakkale Belediyesi Anı Eşya Üretim Merkezi'nde. **Resim 31:** b-Çanakkale Belediyesi Anı Eşya Üretim Merkezi ürünü. **Resim 32:** c-Çanakkale Belediyesi Anı Eşya Üretim Merkezi aslına uygun yapılmaya çalışılmış bir Çanakkale testisi, 2020, (Fotoğraflar: E. Erdoğan).

Erdinç Bakla ve Geleneksel Çanakkale Seramikleri Üretimine Endüstriyel ve Serigraf Yöntemiyle Dekor Önerisi

Çanakkale seramiği üretiminde endüstriyel yöntemlerin kullanılması girişimine en güzel örneklerden birini Çanakkale Belediyesi'ne bağlı bir müze olan Kent Müzesi gerçekleştirmiştir. Müzenin hediyelik reyonu kısmında satışa sunulan ürünler, tamamen seri bir şekilde üretilmiş düz beyaz tabaklar üzerine aktarılmıştır. Nitekim geleneksel Çanakkale seramikleri içinde yer alan yayvan tabakların bezemeleri konu olarak çok zengindir; soyut desenler, balık motifleri, mimari çizimler, çiçek desenleri ve çok sevilen yelkenli tasvirleri öne çıkar. 2010 Yılının ocak ayında Çanakkale Kent Müzesi'nde Prof. Dr. Erdinç Bakla'nın önerisi ve yönlendirmeleri sonucunda endüstriyel yöntemlerden bir olan kalıpla şekillendirme yöntemi ile üretilmiş döküm seramik yayvan tabaklar içine, geleneksel Çanakkale seramiklerinin yayvan tabakları içindeki fırça dekor uygulamalarını, serigrafi yöntemi ile bastırmış ve kamuya satışa sunulmuştur. Bu girişim geleneksel Çanakkale seramiklerinin endüstriyelleştirilmesi için en çarpıcı örnektir. Endüstriyel seramikte kalıp şekillendirme yöntemi olan dolu döküm yöntemi ile İstanbul'da Ali Bayrak tarafından şekillendirilen tabakların kili, geleneksel Çanakkale seramiklerinde

kullanılan kırımızı kilin aksine beyaz kildir. Muhtemelen Eczacı'nın ürettiği ESC3 kuru granül kilidir. Tabaklardaki desenler yine gelenekselde uygulandığı gibi elle ve fırça ile uygulanmamış serigraf çıkartma baskı dekorlardır.

Resim 33, 34, 35: (a,b,c,)-Kent Müzesi'nde satışa sunulan endüstiriyel olarak üretilmiş seramik sofra takımları. (Fotoğraflar: Ali Akdamar).

2010 yılında gerçekleştirilen bu girişim aslında Çanakkale seramiklerinin esintilerini taşıyan aynı zamanda onları seri, kolay, hızlı üretilir, ulaşılır ve de kullanıma sunulur hale getiren elverişli bir yöntemdi. Ancak ne bu satışların ne de kentin seramiklerinin yetirince tanıtımı yapılmadığı için herhangi bir ticari dönüş elde edilemedi ve daha sonraları üretimden kaldırıldı.

Kale Grubu Çanakkale Seramik Fabrikaları

Günümüzde sanayi boyutunda vitrifiye üretimin başını çeken Çanakkale'nin Çan ilçesinde bulunan Kale Seramik Fabrikaları hem ulusal hem de uluslararası düzeyde hatırı sayılır bir konuma sahiptir. Yine başta Çanakkale'nin Çan ilçesinin yakınlarında bulunan birkaç civar köyde kurulu büyük seramik fabrikaları, yaklaşık 60 yıldır endüstri bazında dünya çapında hizmet vermekte ve birçok kişiyi istihdam etmektedir. Ancak buradaki üretimler ağırlıkla vitrifiye ve sağlık gereçlerinden oluşmaktadır (www.kale.com.tr/tr/canakkale-seramik).

Ayrıca Çanakkale yerelinde kurulan pek çok özel atölye el üretimi işler dışında popüler olan ürünlere yönelmekte ve bu geleneği ne endüstriyel ne de el zanaatı anlamında yaşatamamaktadır. Bunda Çanakkale seramiklerinin yeterince tanınmaması ve unutulmaya yüz tutan bir halk sanatına dönüşmesinin yanı sıra maliyetlerin yüksek oluşunun da etkisi görülmektedir.

TARTIŞMA

Endüstriyelleşmenin Çanakkale seramiğine olumlu ve olumsuz etkilerini değerlendirmemiz gerekirse; teknolojinin getirdiği imkânlardan yararlanarak Çanakkale'de gerçekleştirilen seramik çalışmalarının son nesil seramikçilerle devam ediyor olması ve yeni kurulan seramik atölyelerinde Çanakkale seramiklerinin kaliteli örneklerle tekrar önem kazanması umut vericidir. Ancak yerel el sanatları bazında bu geleneğin devamlılığını sürdürebilmesi veya daha nitelikli ürünler ortaya konabilmesi için yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin organize olması gerekmektedir. Bu seramikçilerin pek çoğu üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakülteleri'nin ilgili bölümlerinden mezun, vizyon sahibi, eğitimli ve tasarım yeteneğine sahip kişilerdir. Ancak geleneksel Çanakkale seramiklerinden esinlenerek seramik üreten atölyecilerin çok azı bu ürünleri satabilmektedir. Bunun başlıca nedeni ise günümüzde bu seramiklerin yurt içinde ve dışında hak ettiği konuma sahip olmaması ve yeterince tanınmadığı için turistik bir değer olarak anlaşılamamasıdır. Bu noktada tanıtım ve pazarlama çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

Buna ek olarak diğer bir sorun da yerel üreticilerin hammaddeye ulaşmada yaşadığı sıkıntılardır. Çanakkale yereli il bazında hammadde üretmek ve bunula ilgili çalışmalar yapmak hususunda bir hayli pasif kalmıştır. Hammaddeye ulaşmak konusunda dışa bağımlı olan üreticilerin pek çoğu pahalı üretim biçimlerinden çok, daha niteliksiz ve ucuz yollardan imal edilmiş ürünlere yönelmektedir. Bu durum gerçek Çanakkale seramiğinin ayırt edici özelliğinin ortadan kalkmasına ve hatta sıradanlaşmasına sebebiyet vermektedir.

Çanakkale geleneksel seramiklerinin tarihteki yeri geçmişten günümüze tüm evreler göz önünde bulundurulduğunda bu halk sanatını yerelde, ulusal veya uluslararası düzeyde tanıtmak ve evrensel olarak anlaşılır kılmak bir kültür mirasını yaşatmak anlamına gelmektedir. Genç sanatçı ve öğrenci nüfusun çoğunlukta olduğu bu kent, bu mirası sürdürülür kılabilecek yüksek bir potansiyele sahiptir ve bu orana bağlı olarak ihtiyaçlar artmaktadır. Kentte yapılan seramik eğitimi veya atölye çalışmalarının ne şekilde gerçekleştirildiğine dair fikirler, ancak yerel idarelerin ve üreticilerin ortak çalışmaları sonucunda bir yere varabilecektir. Bu anlamda özellikle üniversite, yüksekokullar ve yerel kuruluşlar bazında yapılacak değerlendirmeler, bu amaca yönelik bir kent politikası belirlemede önemlidir. Seramik ustalarının bu sanatı bir sonraki nesle aktarabilmeleri ve bunu ileriye taşıyacak kimselerin kullanacağı çağdaş metotlar, akademik çalışmalarla ortaya konmalıdır. Bu sayede geçmişimizi oluşturan olaylar örgüsünü daha yakından değerlendirme fırsatı bulunacaktır ve bir halk sanatı ve zanaatı olan bu miras daha ileriye taşınacaktır.

SONUÇ

Yaptığımız araştırmalarda Çanakkale Seramiklerinde endüstriyelleşme ve bunu etkileri ile ilgili aşağıda sıralanan bazı sonuçlara varılmıştır:

1. Çasem, Depas Seramik ve Troya Seramik atölyelerindeki Tüm atölyelerdeki görüşmelerden şu sonuca varılmıştır: Gelişen sanayi ve endüstriyelleşmenin klasik sanatlara üretim anlamında etki etmediği ancak teknolojik ilerlemeden faydalandıkları ortak görüşüdür. Çanakkale seramiklerinde endüstriyel bir etki görebilmemiz için bu üretimlerin hızlı, seri ve çok adetli olup, daha çok makineleşme yani minimum el dokunuşu ile gerçekleşmesi gerekir. Ancak şu an ayakta kalan ve bu üretimleri devam ettiren hiçbir atölye bunu istememekte ve gelenekseli yaşatmanın önemi ile az ve öze dayalı bir yolda ilerlemektedirler.
2. Kent Müzesi'nde satışı Erdinç Bakla'nın girişimiyle başlatılan seri üretim/serigrafi yöntemi ile üretilen sofra ürünleri endüstriyelleşmenin bir etkisi olarak düşünülebilir ancak geleneksel dokuyu yansıtamadığı için kısa sürede ortadan kalkmıştır.
3. Geleneksel Çanakkale seramiklerinin devamı vitrifiye ürünlere yansımamıştır. Ancak Kale Grubu'nun üretimleri bu yörede kurulu bir seramik fabrikası olarak, seri üretilen vitrifiye ve sağlık gereçlerinden oluşmaktadır. Yörenin toprağını kullanmakta ve yarım yüzyıldır tamamen endüstriyel bir üretim yapmaktadır.
4. Endüstri devri sonrası geleneksel yöntemler ile üretilen seramiklerdeki değişikliklere bakarken endüstriyel etkiler ile teknolojik getirilerin ayırdını iyi yapmak gerekmektedir.
5. Çamur/kil, sır ve boyalar hazır alınıyor, bu bir endüstriyelleşmenin sonucudur.
6. Geleneksel olarak çömlekçi çarkında üretilen ürünlerin daha seri ve hızlı üretilebilmesi için kalıp döküm yöntemlerine başvurulmaktadır. Bunu yaparken teknolojinin getirilerinden de yararlanılmaktadır.
7. Elde üretilenler kalıp yöntemi kullanılarak üretilen ürünlere göre daha pahalıdır. Bunun nedeni maliyetten çok el emeğinin zahmetinden kaynaklanmaktadır.
8. Yereldeki alaylı ve üniversitelerin Seramik Bölümlerinden mezun kişilerin geleneği devam ettirmek adına kurdukları atölyelerde hammadde yetersizliği ve pazarlama gibi sıkıntılar, endüstriyelleşmenin yanı sıra niteliksiz ürünlere yönelimi de beraberinde getirebilmektedir.
9. Çağdaş metotların, geleneksel yöntemler ile kullanılarak üretiminin devam ettirilmesi gereken bu halk sanatında yerel yönetimlerin teşvik eksikliği tespit edilmiştir.

10. Endüstri devrinden sonra bu yerel halk sanatının tanınırlığı hem ulusal hem de uluslararası azalmıştır. Ayıca üretimlerde düşüş yaşanmıştır. Bu endüstri devrinin bir getirisidir.

Endüstriyelleşmenin etkisi ile modernite yaşanmalı ancak bu kültürün yaşatılması konusunda da bir fenomen yaratılmalıdır. Bunun için yeni yetişen son kuşak seramikçilerinin rolü oldukça önem taşımaktadır. Son yıllarda Çanakkale kentinde ve ulusal çapta el sanatlarına artan ilgi, günümüz mezun seramikçilerini atölye ve işletmeler kurup üretimler yapmaya yönlendirmiştir. Yerel seramikçilerimizin pek çoğu para kazanma kaygısıyla piyasanın beklediği birtakım üretimlere gidebilmektedirler. Ancak bir kısım seramikçi ise mezun oldukları fakültelerin de etkisi ile geleneksel Çanakkale tasarımlarını yeniden yorumlamakta ya da repliklerini üretmektedirler. Bunu yaparken günümüz teknolojisinden yararlanabildikleri gibi bunu geleneksel yöntemler ile de birleştirmektedirler. Her iki durum için de birtakım seri üretim yöntemlerine ve makineleşmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim hızla büyüyen talebi karşılamak hususunda tamamen el üretimi yetersiz kalacaktır. Çanakkale kentindeki geleneksel seramiklerin yerini ve anlamını bulabilmesi açısından son derece değerli olacak bu çalışmalar zaman içerisinde ilerleyen bir talebi yaratacaktır.

KAYNAKÇA

- Altun, A. (1996). Çanakkale Seramikleri. İstanbul: Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- Arda, E. (2010). Geleneksel Çanakkale Seramiklerinde At Başlı Testiler. Çanakkale.
- Ayata, İ (2021, 16 08). Geleneksel Çanakkale Seramiklerinin Üretim Tenkikleri. (Y. Saydan, Röportaj Yapan)
- Bakla, E. (1991). Çanakkale Seramiklerine Saygı, İstanbul. VIP Dergisi, 95 - 98.
- Bakla, E. (2008). 300 Yıllık Bir El Sanatı Serüveni Çanakkale'de Seramiğin Dirilişi. 2019 tarihinde Focus: http://mfkaragul.blogspot.com.tr/2010/03/300-yllk-bir-el-sanatlarseruveni. adresinden alındı
- Batmaz, Y. (2019). Smyrna Agorası'nda Bulunan Çanakkale Seramiklerinin Araştırılması ve Modern Tekniklerle Yeniden Üretilmesi. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Ünversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Biçer, M. (2021, 07 16). Çasem Seramik Üretimlerinde Teknolojik Kullanımlar. (Y. Saydan, Röportaj Yapan)
- Bütün, İ. (2021, 07 15). Geleneksel Çanakkale Seramiklerinin Üretim Tenkikleri. (Y. Saydan, Röportaj Yapan)
- Çiftçi, B. (2021, 07 20). Çanakkale Belediyesi Seramikler Üretimleri. (Y. Saydan, Röportaj Yapan)
- Çizer, S. (2007). Çanakkale Örneğinde Batı Anadolu Seramikçiliğinin Ege Adalarındaki Uzantıları. Çanakkale Seramikleri Kolokyumu Bildiriler Kitabı (s. 21 - 30). Antalya: Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü.
- D&Y. (2011, 04 16). Following the Traces of a Great Pottery Tradition. 03 04, 2015 tarihinde Ceramopolis: http://www.ceramopolis.com/?page_id=1008 adresinden alındı
- Glassie, H. (1993). Turkish Traditional Art Today. Bloomington: Indiana University Press.
- Güler, A. (2008). Osmanlı Dönemi Çanakkale'de Seramik Atölyelerinin Konumlandıkları Mahalleler. Çanakkale Seramikleri Kolokyumu Bildirileri (s. 74-90). Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- Işıkhan, S. (2015). Tarihi Çanakakle Seramiklerinin Yeniden Üretimine Yönelik Güncel - Teknolojik Denemeler. Atatürk Üniveristesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 134,136.
- Karagül, M. F. (2010). Çanakkale Seramiklerinin Günümüzdeki Durumu. 4. Uluslaraarası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyomu. Eskişehir: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi.
- Karagül, M. F. (2013). Çanakkale ve Midilli Adası Arası Seramik Öyküsü. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 85-105.
- Küçükbiçmen, E. (2007). Çanakkale Seramiklerinde Hayvan Figürleri ve. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler.
- Okumuş, H. (2000). Çanakkale Seramiklerinde Form ve Dekor ilişkileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öney, G. (1971). Türk Devri Çanakkale Seramikleri. Ankara: Çanakkale Seramik Fabrikaları.
- Öney, G. (1991). Çanakkale Ceramics "Turkish Tile and Ceramics". İstanbul: Sadberk Hanim Museum Catalogue .
- Reis, P. (1988). Kitab_ı Bahriye. Ankara: Ministry of Culture and Turism of the Turkish Repulic.
- Sanay, F. (1989). Türk Dönemi Çanakkale Seramiklerinin Dünü ve Bugünü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sürmeli, K., & Gülpınar, Ş. (2018). Arts and Crafts Hareketi ve Kelmscott Basımevi. 10576. Uluslaraarsı Matbaa Teknolojileri Sempozyumu, (s. 1057, 1058). İstanbul.
- Tekkök, B. (2018). Çanakkale Seramikleri; 17. Yüzyıl Sonundan 21. Yüzyıla. Çanakakle Araştırmaları Türk Yıllığı, 19-35.
- Tekök, B. (2000). Pottery Production in the Troad: Ancient and Modern Akköy. Near East Archeology, 94.
- Yılmaz, Z. (2007, 03 12). Tarih Boyu Seramik Sanatı. 11 03, 2019 tarihinde Türk Seramik Sitesi: http://www.turkseramik.com/index.php?topic=1469.0 adresinden alındı
- http://seramik.kaleicimuzesi.com/canakkale_tr.php.
- https://www.canakkale.bel.tr.
- http://www.casem.comu.edu.tr.
- http://www.kale.com.tr/tr/canakkale-seramik.